

Orice inventar al clădirilor moderne înseamnă, în linii mari, o recapitalare a unei ideologii monotone. Serii interminabile de cutii de sticlă, oțel și ciment, cu dimensiuni variate, adevărate “mașini de locuit” pentru ființe dezabuzate. Te întrebi unde este creativitatea, originalitatea, contribuția specifică a arhitectului în asemenea cazuri. Căci, în afara unor mici detalii, atât la exterior, cât și în interior, toate par ieșite din mâna unui singur om netalentat sau a unei mașini. Și de boala asta nu suferă doar clădirile de birouri sau sediile de firmă, ci mai toate casele contemporane. Este suficient să intri în obișnuitele apartamente de bloc, aranjate “minimalist”, pentru a înțelege până unde a pătruns duhul impersonal al veacului. Două cuburi, trei polițe, o canapea albă, eventual câteva tablouri sau fotografii “abstracte”, un televizor cât toate zilele și cam asta e personalitatea casei și a proprietarului care respiră spiritul veacului.

Protestele nu își au locul. Ar fi întâmpinate cu citate docte, autori intangibili și acea verbozitate ermetică specifică hierofanților culturali. A numi “urâtul” urât e o întreprindere care necesită destul de mult curaj, în ziua de azi. În fond, trebuie să te pui contra curentului, a academiilor, a muzeelor, a experților, a profesorilor, a jurnaliștilor, etc.

Tom Wolfe și-a asumat, însă, acest risc și a scris o scurtă carte devastatoare despre arhitectura modernă, "From Bauhaus to our house".

După cum sugerează și titlul cărții, problemele serioase încep odată cu apariția unei coterii de arhitecți în jurul lui Walter Gropius și a școlii de la Bauhaus. Spre deosebire de cei din trecut, Gropius &co nu se mai remarcă prin clădirile proiectate, ci prin manifestele scrise. Cu cât scrii mai mult și mai dur, cu atât ai șanse mai mari de immortalizare. Competiția nu mai are loc între clădiri, ci între manifeste. Ideologie pură pentru cel mai pur manifest cu putință.

Teza principală a lui Gropius - "a o lua de la zero", adică a șterge cu buretele istoria și a construi un viitor, cum altfel decât, "pur", printr-o simbioză a artei și a tehnologiei. Între legile fundamentale ale noii orânduri arhitectonice se afla și următorul canon: noile construcții nu trebuie să mai păstreze nicio reminiscență "burgheză", cum ar fi acoperișurile cu versanți sau cornișele, deoarece aduc aminte supărător de Vechiul Regim. La schimb, trebuie introdus acoperișul plat. Toată aberația asta contemporană poartă ironicul nume de funcționalism.

"Acești tineri arhitecți lucrau și construiau în orașe precum Berlin, Weimar, Rotterdam, Amsterdam, de-a lungul paralelei 52 care trece și prin Canada, Insulele Aleutine, Moscova și Siberia. Pe această felie a globului, cu suficientă zăpadă și ploaie cât să oprească o armată, după cum istoria a arătat de mai multe ori, nu există așa ceva precum un acoperiș plat funcțional și o fațadă funcțională fără cornișă", remarcă Wolfe.

Însă dacă teoria asta cere, mergem înainte cu teoria, iar dacă faptele se împotrivesc cu atât mai rău pentru fapte. În acest sens, exemplele furnizate de autor ar fi savuroase dacă nu ar avea ceva neliniștitor în ele. De pildă, cartierul Pruitt-Igoe destinat clasei muncitoare din St. Louis a fost inuagurat în 1955 și a fost proiectat după dogmele lui Le Corbusier, copilul teribil al Bauhausului. Cutii de chibrituri binecuvântate de cele mai noi tendințe, dar aproape imposibil de locuit. Așa că, după nici 20 de ani, au fost demolate cu explozibil deoarece locatarii nu au mai suportat locul și și-au luat tălpășița. O soartă similară au avut multe alte "complexe rezidențiale" occidentale ieșite din influența grupului.

Comentariul arhitecților pe marginea nemulțumirilor populare este edificator. Le Corbusier credea că oamenii trebuie "reeducați" pentru a înțelege maiestruozitatea cuburilor, în timp ce Gropius considera că proletariatul este încă "subdezvoltat intelectual". Cu alte cuvinte, nu a ajuns să aibă o conștiință de clasă adecvată.

Legile Bauhausului nu se rezumau doar la design și fațade, ci atingeau natural și decorul interior. Recomandarea de bază era ca acesta să nu existe dacă se poate, în dispreț total pentru orice funcționalitate. În casele private, de exemplu, nu trebuiau să apară draperii sau jaluzele. Dacă locatarul se trezea la cinci dimineața cu soarele în ochi, trebuia să accepte bucuros sacrificiul în numele artei și al viitorului luminos. Dacă se revolta și punea ceva care să blocheze soarele, arhitectul își făcea apariția și înlătura, potrivit lui Wolfe.

Nici obiectele construite de arhitecți nu aveau ceva mai solid sau mai comod, după cum avea să dovedească istoria celebrului scaun “Barcelona”, proiectat de Mies van der Rohe.

Și totuși, o întrebare survine firesc: dacă obiectele și clădirile erau uniforme, urâte și de nefolosit, cum s-a impus totuși atât de rapid acest stil dezumanizant? Răspunsul lui Tom Wolfe atinge mai multe zone. În primul rând, spiritul veacului mergea de mai multă vreme în direcția unei copieri cvasiliterale a modelelor matematice, după cum o ilustrează exemplul lui Schonberg. (Aș adăuga, pe urmele lui Hans Sedlmayr, că în arhitectură, deja în preajma Revoluției Franceze, Nicolas Ledoux desena clădiri sub forme strict geometrice). Apoi, moda manifestelor culturale a contribuit și ea, la succesul Bauhausului. Nu în ultimul rând, trebuie amintit aici și socialismul, pentru că toți acești arhitecți și-au găsit de lucru în Europa odată cu venirea la putere a unor guverne de stânga (Olanda, Germania) care au demarat proiecte de locuințe publice, ideale pentru reformatorii gustului. Nici nu a mai contat eșecul cartierelor proiectate, deoarece după cum remarca sardonice cineva, la fiecare imobil ridicat se scriau cel puțin patru cărți.

Dar nu trebuie blamat excesiv socialismul aici. Emigrația corifeilor Bauhaus în SUA a adus cu sine recunoașterea capitalistă binemeritată. Posturi de frunte la universități private, lucrări și, poate cel mai important, tămâierea oficială din partea lui John D. Rockefeller și a găștii sale.

“În Viena, la începutul secolului și la Paris și Londra la începutul anilor '20 oamenii de afaceri mai îndrăzneți și alți membri ai burgheziei le-ar fi putut acorda ajutor din motive de pietate culturală sau politică sau pur și simplu din dorința de a apărea șic, modern și deloc burghez. Însă doar în America s-a întâmplat exact pe dos. Doar în America oamenii de afaceri și nevestele lor au introdus avangarda artistică și arhitectura (...)”

Odată ce SUA au fost cucerite de Stilul Internațional, noul nume sub care se prezenta Bauhausul, terenul a fost practic curățat de reminiscențele trecutului. Singurele bătălii ideologice s-au purtat și se poartă între adepții cultului. Adică între aceia care clamează o

moștenire Bauhaus neadulterată. “De fapt, Postmoderniștii, fie ei Albi sau Gri nu au ieșit niciodată din cutia simplă și mică croită în anii '20 de Gropius, Corbu și olandezi. În cea mai mare parte a timpului, ei nu făceau altceva decât să facă schimbări la aceleași concepte înguste, cu 60 de ani vechime, în beneficiul unuia altuia”.

Obsesia manifestelor, a tezelor și a ideologiei, a dus în 1980 la situația oarecum amuzantă în care Michael Graves, profesor de arhitectură la Princeton, a fost răsplătit cu premiul de arhitectură al Academiei Americane de Arte și Litere nu pentru o clădire construită, ci pentru desenul unei clădiri. Astfel, acum pentru orice arhitect “cariera ideală era cea a lui Corbu. Era o inconfundabilă puritate în cariera și în desenele lui Corbu. Corbu a triumfat singur prin intelect și geniu, prin manifeste, tratate, discursuri, dezbateri, desene, planuri vizionare și forța morală nediluată a misiunii sale”. Pe scurt, a devenit cel mai de succes arhitect fără construcții relevante.

Critica lui Tom Wolfe este remarcabilă și pentru că autorul nu refuză complet modernismul, după cum se poate înțelege din elogiile discrete aduse lui Louis Soullivan sau Frank Lloyd Wright. Ceea ce indică caracterul insuportabil al arhitecturii contemporane, chiar și pentru cei care altfel nu se simt străini în această lume.

În fine, o notă aparte merită aici stilul autorului în care ironia și citatele spumoase suplinesc admirabil desfășurarea argumentelor. În loc să intre în tranșee și să ducă o luptă de uzură cu jargonul pseudofilozofic al combatanților Stilului Internațional, Wolfe preferă sarcasmul elevat cu ajutorul căruia își demolează adversarii și binedispune cititorii.